

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 วัสดุและอุปกรณ์

3.1.1 วัสดุและอุปกรณ์สำหรับการเก็บตัวอย่าง

- ตัวอย่างใบ ลำต้น และรากของต้นธูปฤาษี จำนวน 120 ตัวอย่าง
- ตัวอย่างดิน จำนวน 120 ตัวอย่าง
- เชือกพลาสติก
- ขวดพลาสติก
- ถุงพลาสติก
- จอบ

3.1.2 วัสดุและอุปกรณ์สำหรับการเตรียมตัวอย่าง

3.1.2.1 วัสดุและอุปกรณ์สำหรับอบตัวอย่าง

- ตู้อบ
- ถาดสำหรับอบตัวอย่าง
- มีดและกรรไกรตัดตัวอย่าง

3.1.2.2 วัสดุและอุปกรณ์สำหรับบดตัวอย่าง

- เครื่องปั่น
- ครกหินบด
- ตะแกรงสำหรับร่อนตัวอย่าง
- กระจุกใส่ตัวอย่าง
- เครื่องชั่งน้ำหนัก ความละเอียด 0.01 กรัม
- สลากติดกระจุกตัวอย่าง
- เครื่องบด
- ซ้อนตักตัวอย่าง
- ถุงซิปล

3.1.2.3 วัสดุและอุปกรณ์สำหรับอัดตัวอย่าง

- เครื่องอัดไฮดรอลิกพร้อมเบ้าอัด
- กรดบอริก (H_2BO_3)
- แป้งข้าวเจ้า
- ถาดรอง
- นาฬิกาจับเวลา

3.1.3 วัสดุและอุปกรณ์สำหรับการเตรียมสารมาตรฐาน

- ซิงค์ออกไซด์ (ZnO)
- แป้งข้าวเจ้า

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1) การเก็บตัวอย่างรูปถ่ายและดิน

การเก็บตัวอย่างรูปถ่ายและตัวอย่างดินในบริเวณโรงงานจังหวัดปัตตานีและโรงงานจังหวัดสงขลา โดยทำการเก็บตัวอย่างรูปถ่าย จำนวนแห่งละ 20 ตำแหน่งแต่ละตำแหน่ง ประมาณ 10 ต้น และตัวอย่างดินในตำแหน่งเก็บตัวอย่างต้นรูปถ่าย จำนวนแห่งละ 20 ตำแหน่งเช่นกัน แผนที่ตำแหน่งเก็บตัวอย่างแสดงในภาคผนวก ก. โดยเก็บตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ระหว่างวันที่ 12 กันยายน - 20 กันยายน 2552 และเก็บตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดสงขลา ระหว่างวันที่ 12 มีนาคม - 14 มีนาคม 2553

2) การตรวจวัดนิวไคลด์กัมมันตรังสีจากธรรมชาติในรูปถ่ายและดิน

2.1 การเตรียมตัวอย่าง

ตัวอย่างรูปถ่ายที่เก็บได้ทุกตำแหน่ง นำมาแยกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนใบ ลำต้น และรากรวมทั้งหมด 120 ตัวอย่าง นำไปอบแห้งเพื่อไล่ความชื้นด้วยตู้อบไฟฟ้า ที่อุณหภูมิ 110 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง นำตัวอย่างแต่ละส่วนไปบดด้วยเครื่องปั่น และบรรจุใส่กระปุกปิดผนึก ชั่งน้ำหนัก และทิ้งตัวอย่างที่เตรียมได้ไว้ประมาณ 1 เดือน เพื่อรอให้เข้าสู่สภาวะสมดุลรังสีแบบถาวรของการสลายตัว ส่วนตัวอย่างดินเก็บตัวอย่างดินจากผิวลึกลงไป 15 เซนติเมตร นำตัวอย่างไปอบแห้งที่อุณหภูมิ 110 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง บด และร่อนด้วยตะแกรง บรรจุใส่กระปุกและชั่งน้ำหนักวางทิ้งตัวอย่างไว้ 1 เดือนเช่นกัน

2.2 การตรวจวัดรังสีแกมมา

ตัวอย่างที่เก็บไว้ครบ 1 เดือนถูกนำมาวัดรังสีภูมิหลัง (Background radiation) และวัดรังสีจากสารมาตรฐานโดยใช้ U-238 ที่มีนิวไคลด์กัมมันตรังสีจาก Pa-234 (1764.0 keV) ส่วน Th-232 ใช้นิวไคลด์กัมมันตรังสี TL-208 (2614 keV) และ K-40 ใช้ยอดพลังงาน 1460 keV ด้วยชุดหัววัดรังสีแกมมาชนิดเจอร์มาเนียมความบริสุทธิ์สูง (HPGe) เป็นเวลา 5 ชั่วโมง บันทึกค่าอัตรานับและยอดพลังงานรังสีแกมมาของแต่ละนิวไคลด์ จากนั้นนำกระปุกสารตัวอย่างที่เตรียมไว้มาตรวจวัดกัมมันภาพรังสีด้วยชุดหัววัดรังสีแกมมา เป็นเวลา 5 ชั่วโมงเช่นเดียวกับการวัดรังสีภูมิหลังและสารมาตรฐาน เมื่อทำการตรวจวัดเรียบร้อยแล้ว ระบบก็จะแสดงผลออกมาในรูปของสเปกตรัมรังสีแกมมา แล้วบันทึกค่าอัตรานับและยอดพลังงานรังสีแกมมาของแต่ละนิวไคลด์ ที่เป็นส่วนประกอบของสารตัวอย่าง

2.3 การวิเคราะห์ผลปริมาณของนิวไคลด์กัมมันตรังสีในรูปถ่ายและในดินบริเวณเก็บตัวอย่าง

งานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ชนิดของนิวไคลด์กัมมันตรังสีจากยอดพลังงานรังสีแกมมาและค่าอัตรานับที่บันทึกได้ โดยการนำค่าอัตรานับของสารตัวอย่างและสารมาตรฐานที่ได้ มาลบด้วยอัตรานับของรังสีภูมิหลัง จะทำให้ทราบอัตรานับจริงของสารตัวอย่างและสารมาตรฐาน ซึ่งอัตรานับจะเป็นตัวบ่งบอกความเข้มข้นของนิวไคลด์กัมมันตรังสี นำค่าอัตรานับของสารตัวอย่างที่ลบด้วยอัตรานับของรังสีภูมิหลังแล้วมาหาอัตราส่วนของปริมาณกัมมันตภาพรังสีในดินต่อรูปถ่าย ดังนี้

กัมมันตภาพรังสีในใบ / กัมมันตภาพรังสีในดิน กัมมันตภาพรังสีในลำต้น / กัมมันตภาพรังสีในดิน
กัมมันตภาพรังสีในราก / กัมมันตภาพรังสีในดิน โดยผลการวัดที่ได้จากไอโซโทปรังสี 3 ตัวคือ U-238,
Th-232 และ K-40 นำไปคำนวณหาความเข้มข้นตามสมการที่ 2.8 ของบทที่ 2

3) การตรวจวัดปริมาณโลหะหนักในรูปธาตุซีและดินด้วยเทคนิค X-ray fluorescence (XRF)

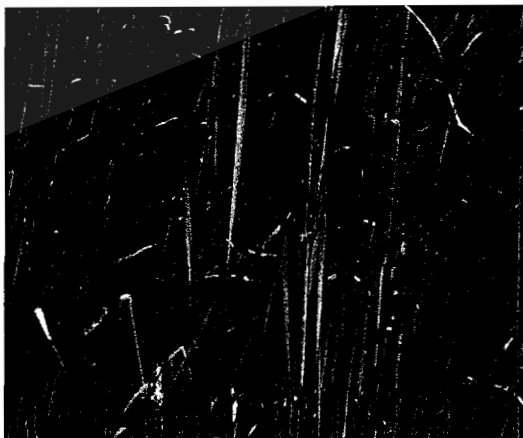
ตัวอย่างดินและรูปธาตุซีที่บรรจุใส่กระปุกแล้วถูกนำมาแบ่ง และเข้าเครื่องบดโดยใช้เวลา 10 นาทีต่อ 1 ตัวอย่าง นำตัวอย่างที่ได้บรรจุใส่ในถุงซิปล็อคพร้อมระบุตำแหน่ง จากนั้นนำตัวอย่างดินที่ได้ ปริมาณ 3 กรัม ผสมกับกรดบอริก (H_2BO_3) 2 กรัม และ รูปธาตุซีปริมาณ 2 กรัม ผสมกับแป้งข้าวเจ้า ปริมาณ 3 กรัม นำส่วนผสมที่ได้ไปเข้าเครื่องบดเพื่อให้เป็นเนื้อเดียวกันโดยใช้เวลา 1 นาทีต่อ 1 ตัวอย่าง แล้วนำไปอัดด้วยเครื่องอัดไฮดรอลิกที่ความดัน 5000 psi เป็นเวลา 1 นาทีนำแผ่น Polycarbonate หุ้มสารตัวอย่างที่ได้ เพื่อให้พร้อมที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ธาตุด้วยเงื่อนไขที่เหมาะสมต่อไป

3.1 การเตรียมสารมาตรฐานเพื่อวิเคราะห์ปริมาณ Zn ด้วยเทคนิค XRF

เตรียมสารมาตรฐานโดยนำ ZnO ผสมกับแป้งข้าวเจ้าให้ได้ในปริมาณ 100, 200, 300, 400 และ 500 ppm และนำส่วนผสมที่ได้ไปเข้าเครื่องบด บดให้เป็นเนื้อเดียวกัน ประมาณ 1 นาที จากนั้นนำไปเข้าเครื่องอัดไฮดรอลิกที่ความดัน 5000 psi เป็นเวลา 1 นาทีและนำแผ่น Polycarbonate หุ้มสารมาตรฐานที่ได้ เก็บสารมาตรฐานไว้ตรวจวัด XRF ต่อไป ขั้นตอนการเตรียม สารมาตรฐาน Zn แสดงในภาคผนวก ข

3.2 การวิเคราะห์ธาตุด้วยเครื่อง XRF Oxford 2000

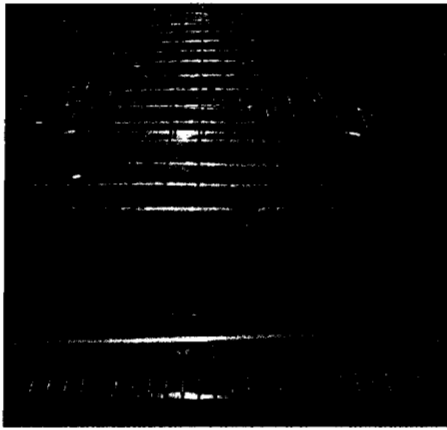
สารมาตรฐานที่ใช้หุ้มด้วย Polycarbonate (เพื่อไม่ให้ปะปนกับสิ่งแปลกปลอม) แล้วนำเข้า เครื่อง XRF oxford 2000 เพื่อปรับเทียบด้วยเงื่อนไขต่างๆ หลังจากนั้นนำตัวอย่างที่ได้เตรียมไว้มาวัด ซึ่งค่าที่ได้จะคำนวณเป็นความเข้มข้น (ppm) ของ Zn นำค่าความเข้มข้นที่ได้ไปสร้างกราฟใน โปรแกรม excel ทหาอัตราส่วนเฉลี่ยของรูปธาตุซีต่อดินเพื่อวิเคราะห์ต่อไป

ก. เก็บตัวอย่างรูปธาตุซี

ข. เก็บตัวอย่างดิน

ค. การอบแห้งตัวอย่างเพื่อไล่ความชื้น

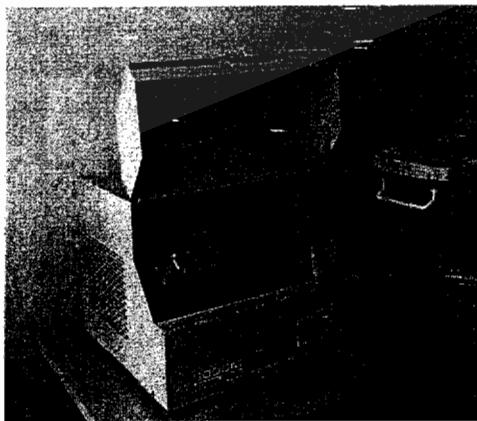
ง. การบดด้วยเครื่องปั่น

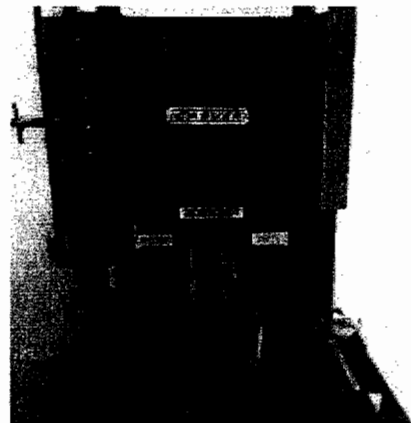
จ. นำตัวอย่างบรรจุใส่กระปุกและปิดผนึก

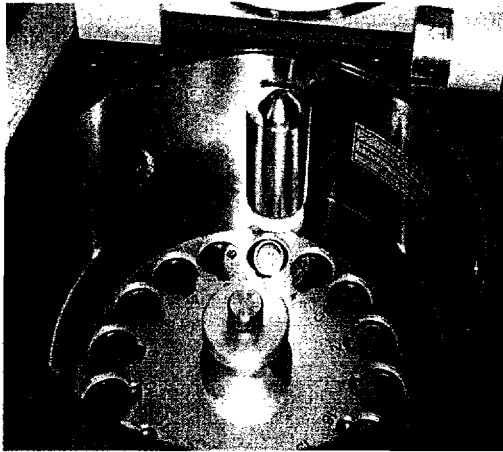
ฉ. ชั่งตัวอย่างเพื่อเข้าเครื่องบด

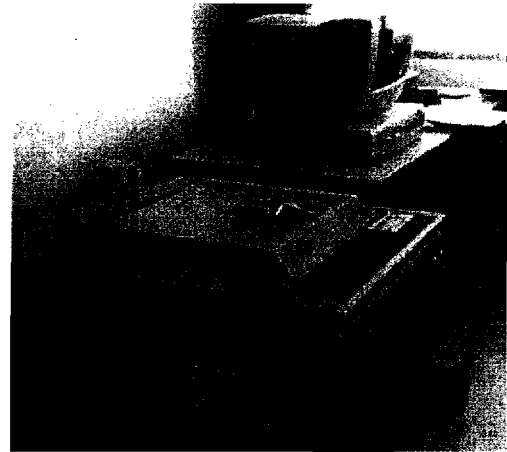
ช. นำตัวอย่างเข้าเครื่องบด SPEX Certiprep CARVER

ซ. นำตัวอย่างเข้าเครื่องอัดไฮดรอลิก

ณ. นำตัวอย่างเข้าเครื่อง XRF

ณ. วิเคราะห์ด้วยเครื่อง XRF ED 2000

รูปที่ 3.1 ขั้นตอนการดำเนินการทดลอง

4) การตรวจวิเคราะห์โลหะหนักในรูปธาตุและดินด้วยการอบนิวตรอน

ตัวอย่างรูปธาตุและดินที่แบ่งเก็บไว้หลังจากจัดบันทึกตำแหน่งการเก็บและอบจนแห้งดีแล้ว เมื่อต้องการนำมาตรวจวิเคราะห์โลหะหนักด้วยการอบนิวตรอนสามารถเตรียมตัวอย่างได้ดังนี้

1. ตัวอย่างต้นรูปธาตุทั้งต้นใบและรากจากแหล่งปัตตานีและสงขลา ที่ผ่านการอบแห้งแล้วนำแต่ละส่วนมาบดและผึ่งในตู้แห้งซึ่งน้ำหนักถูกละ 0.05 กรัม ทำไปกระตุ้นด้วยนิวตรอนเทอร์มัลที่มีฟลักซ์ประมาณ 5×10^{10} n/cm²-s ใช้เวลาอบ 10 ชั่วโมงและปล่อยให้สลายตัวประมาณ 2 สัปดาห์
2. ทำการเก็บตัวอย่างดินจากตำแหน่งเดียวกับที่เก็บตัวอย่างรูปธาตุ นำไปกระตุ้นด้วยนิวตรอนในลักษณะเดียวกับข้อ 1
3. ตรวจวัดตัวอย่างที่ผ่านการอบนิวตรอนแล้วด้วยหัววัดแบบ HPGe บันทึกสเปกตรัมที่ได้เพื่อทำการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณต่อไป โดยการวิเคราะห์เชิงปริมาณจะต้องเตรียมสารมาตรฐานที่ทราบค่าปริมาณโลหะหนักที่ต้องการวิเคราะห์ ดังนั้นตัวอย่างในแต่ละแหล่งจะยังไม่ทราบว่ามีโลหะหนักใดบ้างที่ปนเปื้อนอยู่แต่จะทราบหลังจากวิเคราะห์สเปกตรัมที่เป็นค่าเฉพาะธาตุแล้วถึงจะบอกได้ว่าตัวอย่างมีธาตุใดอยู่บ้าง แต่งานวิจัยนี้จะตรวจวัดตะกั่วไม่ได้เนื่องจากค่าครึ่งชีวิตของตะกั่วที่เกิดจากการอบนิวตรอนนั้นสั้นเพียง 0.8 วินาทีเท่านั้น ผลของการอบนิวตรอนจะทำให้เกิดไอโซโทปรังสีที่มีการสลายตัวเป็นไปตามสมการที่ (3.1)

$$\frac{dN}{dt} = \phi \delta n - \lambda N \quad (3.1)$$

- เมื่อ
- ϕ = ฟลักซ์ หน่วยเป็น neutron/cm²s
  - δ = ค่า cross section , cm²
  - λ = ค่าคงที่ของไอโซโทป
  - N = จำนวนอะตอมของไอโซโทป
  - n = จำนวนอะตอมของธาตุเป้า

และเมื่อเปรียบเทียบกับสารมาตรฐานเพื่อวิเคราะห์เชิงปริมาณผลการวัดที่ได้จากโฟโตฟิคที่พลังงานรังสีแกมมาของธาตุแต่ละชนิดนำมาแทนค่าความสัมพันธ์ของโฟโตฟิคจากตัวอย่างกับสารมาตรฐานกับปริมาณของธาตุที่ต้องการวิเคราะห์และปริมาณธาตุในสารมาตรฐานดังสมการที่ 3.2

$$N_{sample} = \frac{N_{std} \times Peak_{sample}}{Peak_{std}} \quad (3.2)$$

ผลการคำนวณที่ได้แสดงในหน่วย ppm (part per million)

4. เปรียบเทียบผลการวัดที่ได้เพื่อหาสัดส่วนของโลหะหนักในส่วนต่างๆของดินรูปฤาษีกับตัวอย่างดินที่จุดนั้นในแหล่งเก็บตัวอย่างจังหวัดปัตตานีและสงขลา จังหวัดละอย่างน้อย 20 จุด สรุปผลที่ได้

Prince of Songkla University
Pattani Campus